

KOREKTNÍ ZAPROTOKOLOVÁNÍ VÝPOVĚDI PŘI VÝSLECHU JAKO SLUŽBA PRAVDĚ

Mgr. Štěpán Štastník

advokát DCS v Brně

Papež Pius XII. v promluvě k soudcům Soudu Římské roty z 2. října 1944 zdůraznil jedinečný cíl řízení o neplatnost manželství, totiž odhalení pravdy¹. O tento cíl mají především usilovat pracovníci soudu tím, že budou provádět sobě svěřené úkoly v souladu s právem. O stejný cíl však mají usilovat všichni křesťané², resp. všichni, kteří se nějak účastní soudního řízení. Zjevným se toto úsilí stává při provádění soudních výslechnů, a to především pro bezprostřednost vzájemného působení těch, kdo se na nich podle práva účastní.

Na počátku výslechu se to projevuje tím, že má být podle čl. 167 § 1 IDC vyslýchaným osobám připomenuta závažná povinnost vypovědět celou pravdu a pouze pravdu při zachování povinnosti mlčenlivosti a práva odepřít výpověď. Na tuto připomínku navazuje podle čl. 167 § 2 IDC vyžádání přísahy nebo příslibu, že vyslýchaná osoba bude mluvit pravdu, resp. že mluvila pravdu.

Coby vzděláním nekanonista jsem již při prvním setkání s kanonickým procesem tuto fázi výslechu srovnával s obdobnou fází v českém civilním a trestním procesu. Podle § 126 odst. 2 občanského soudního řádu je třeba svědka poučit o významu svědecké výpovědi, o jeho právech a povinnostech a o trestních následcích křivé výpovědi. Poslední uvedené spočívá v tom, že je svědek poučen o definici trestného činu křivé výpovědi a ne-

pravdivého znaleckého posudku podle § 346 trestního zákona. Tohoto trestného činu se dopustí mimo jiné ten, kdo jako svědek před soudem uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí, nebo takovou okolnost zamlčí. V každém případě má být svědek vyzván k tomu, aby vypověděl pravdu a nic nezamlčel³. Přiměřeně k témuž má být podle § 131 odst. 2 občanského soudního řádu vyzván před výpovědí účastník řízení (žalobce, žalovaný), ovšem ten nemůže být za vědomě nepravdivou výpověď trestně stíhán⁴. Poslední uvedené přiměřeně platí i pro obviněného, resp. obžalovaného v trestním řízení, který však zpravidla bývá výslovně poučen o definici trestného činu křivého obvinění podle § 345 trestního zákona. Uvedené rozlišení výpovědi účastníka na straně jedné a svědka na straně druhé má pak pravidelný důsledek v hodnocení těchto výpovědí, kdy výpovědi svědka bývá přisuzována vyšší váha než výpovědi strany.

Vrátím-li se zpět k poučení vyslýchané osoby v kanonickém procesu, přišlo mi zpočátku poněkud bezzubé vzhledem ke sledovanému účelu, totiž dosažení motivace k vypovězení pravdy. Nic na tom nemění, že vědomě křivá přísežná výpověď je zločinem podle kán. 1368 CIC, a to s ohledem na povahu trestů, jež (zde většinou laikům) hrozí. V každém případě o definici tohoto zločinu zpravidla vysly-

chané osoby ani nebývají poučeny, patrně pro absenci explicitní povinnosti v tomto směru. Proto je třeba přísahu či příslib, že bude či byla vypovězena pravda, spíše považovat za posunutí věci na úroveň svědomí, resp. na úroveň vztahu mezi vyslychaným a spravedlivým Bohem. Na tento smysl může předem ukázat i případná modlitba před započatím výslechu.

Staré právo neznalo vůbec možnost odepření přísahy⁵ a současné právo umožňuje odepření přísahy z důležitého důvodu a její nahrazení příslibem. Lüdicke k tomu říká, že jde o přednesenou pohnutku pro odepření přísahy. Jako příklady uvádí jednak to, že vyslychaná osoba s přísahou není srozuměna a dále to, že strana je skrupulózní nebo také nikoliv plně zodpovědná za svoji výpověď. Konečně není podle něj rovněž vyžadováno požadovat přísahu, jestliže strana nejspíše neřekla pravdu.⁶ Dovedeno do praxe to však podle mne v žádném případě neznamená, že by vyslychaným osobám mělo být dááno ihned na výběr, zda složí přísahu nebo zda dají příslib, že budou vypovídat pravdivě. Rozlišovacím kritériem pro rozhodnutí vyslychajícího zda požadovat přísahu či příslib, by mělo být tedy jen to, zda je vyslychaná osoba věřící či nikoliv. Po nevěřícím lze totiž jen stěží požadovat přísahu před Bohem vševědoucím a nejvyšším spravedlivým a tuto pak považovat za věrohodnou. Pokud osoba věřící nechce složit přísahu, měla by pro to uvést ony důležité důvody, které je pak třeba přiměřeně zaznamenat do akt.

Vlastní podoba výpovědi se opět v kanonickém procesu poněkud odlišuje od podoby obsažené již tradičně v českém civilním a trestním procesu. Základní odlišnost spočívá v tom, že v českém procesu je výpověď

v zásadě dvoufázová. Tak podle § 126 odst. 3 občanského soudního řádu má být svědek nejprve vyzván, aby souvisle vylíčil vše, co ví o předmětu výslechu. Podobně podle § 101 odst. 2 trestního řádu musí být svědkovi dána možnost, aby souvisle vypověděl vše, co sám o věci ví, a odkud zvěděl okolnosti jím uváděné⁷. Konečně podle § 92 odst. 2 trestního řádu musí být obviněnému dána možnost souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění. Otázky, ať už vyslychajícího či stran a jejich zástupců, mohou následovat teprve poté. Oproti tomu v kanonickém procesu není prostor pro souvislou spontánní výpověď, nýbrž podle čl. 168 IDC jen pro zvláštní otázky týkající se záležitosti. O to více pak ovšem záleží na kvalitě těchto otázek a způsobu jejich podání.

O tom, jaké otázky budou vyslychané osobě položeny rozhoduje podle stávajícího práva pouze předseda senátu, samosoudce, auditor nebo zpravodaj, tedy soudce, který je podle práva povolán k provedení výslechu. Není tedy jako ve starém právu výhradně směrodatný seznam otázek vypracovaný obhájcem svazku⁸, ale ani seznam vypracovaný například stranou či jejím zástupcem. Pokud mají podle čl. 164 IDC strany a obhájce svazku uvést předmět toho, o čem mají být strany a svědkové vyslycháni, je to nutné chápat jako rozvedení povinnosti navrhopvat důkazy a nikoliv jako povinnost sestavit seznam otázek. Důkazní povinnost totiž není možné chápat jen jako povinnost navrhnout k prokázání svých tvrzení svědky, ale také jako povinnost uvést, co ten který svědek (či strana) může a má ohledně skutkových tvrzení vypovědět. Nelze totiž např. jen stroze vycházet z toho, že strany a jejich rodiče vědí o předmětu sporu prakticky vše. Lüdicke proto ve vztahu

k povinnosti podle čl. 164 IDC hovoří o uvedení důkazních témat⁹. Je to tedy soudce, kdo je jako jediný zodpovědný za to, že vyslychaná osoba bude dotázána jen na to vše, co je jí známo ve vztahu k předmětu sporu. Takto soudce musí rozhodnout i o návrzích stran na položení konkrétních otázek, ať už byly podány předem či v průběhu výslechu. Právo na obhajobu, resp. zohlednění důkazních návrhů přeci nespočívá v otrockém pokládání všech navržených otázek, když není nota bene vůbec neobvyklé, že se soudce a strany shodnou na potřebnosti položení stejných nebo stejně zaměřených otázek.

Naproti tomu delegovaný vyslychající (typicky delegovaný auditor) je vázán seznamem otázek, které vypracoval soudce. To ovšem ani jeho nevyvazuje z povinnosti usilovat při provádění výslechu o zjištění pravdy. Pro něj, stejně jako pro soudce zpracovávajícího otázky, platí čl. 169 IDC, tedy že by otázky měly být přizpůsobeny chápavosti dotazovaného. Toho nelze vždy dosáhnout již samotným formulováním otázek před započítím výslechu, tedy před osobním setkáním vyslychajícího s vyslychaným. Proto bude zpravidla namístě vysvětlit vyslychané osobě podstatu, resp. cíl otázky, a vést přitom vyslychanou osobu k zahrnutí času a původu podávaných informací do odpovědi. Vždy se tedy musí vyslychající u konkrétního výslechu vypořádat nejen s rozdílným stupněm inteligence svědků, nýbrž také s možnými zábranaми nebo ukvapenostmi, málomluvností nebo hledáním slov, skrupulózností nebo lehkomyšlností, rovnocennými nebo zřetelně tendenčními zájmy, zábranaми vůči církevnímu řízení a náboženskou horlivostí, obtížemi vlivem stáří nebo nemoci, stranickostí a (právě v řízení o neplatnost manželství) s chápáním ne-

rozlučitelnosti manželství v důsledku falešných závěrů „získaných v dětství“. Jde tu i o pastorační rozumnost a zodpovědnost, která často vyžaduje vysokou míru lidské zralosti, porozumění pro životní situaci lidí a podmínek jejich života a mluvy, dobré znalosti nejen práva, ale také předmětu, o němž se jedná, a konečně (ale nikoliv nakonec) i o jemný smysl pro takt s ohledem na hluboce osobní záležitosti, které se v církevním řízení většinou projednávají.¹⁰ Vždy přitom musí být stejně jako v českém procesu pamatováno na to, aby byla výpověď udržena ve směru dokazovaných skutečností¹¹.

Konečně v souladu se zásadou písemnosti, kdy pro rozhodnutí platí *quod non est in actis non est in mundo*, je nutné výpověď řádně zaznamenat. V tomto ohledu není mezi českým procesem a procesem kanonickým rozdílu. Jak je lapidárně řečeno v § 55 odst. 5 trestního řádu, za správnost protokolu odpovídá ten, kdo úkon (tedy výslech) provedl. Zásadně přitom splývá v jedno odpovědnost za správnost protokolu s odpovědností za správnost a úplnost protokolace¹². Výslech se tedy protokuluje zpravidla tak, že soudce sám diktuje podstatný obsah svědkovy výpovědi¹³. Takto je tedy třeba chápat, že notář v kanonickém procesu podle čl. 173, § 1 IDC zaznamenává odpovědi pod vedením soudce. Jiným přípustným způsobem by bylo doslovné zaznamenávání výpovědi, což lze učinit bez obtíží prakticky jen záznamem a následným přepisem výpovědi, což je v českém procesu již přednostním pravidlem¹⁴ a v kanonickém procesu podle čl. 173, § 2 IDC možností.

Pokud však nedochází k záznamu výslechu na zvukový nosič, je to soudce, kdo je povinen diktovat obsah protokolu. Úlohou notáře je tedy ve vztahu k protokolaci výpovědi

třeba vidět v tom, že jednak podle diktátu soudce výpověď zaznamenaná a následně zaznamenaná svým podpisem potvrdí k tomu, aby protokol nabyl veřejné věrohodnosti ve smyslu čl. 62 IDC. Vedle toho je notář povinen podle čl. 174 zaznamenat okolnosti výsledku, zejména vše pozoruhodné, co se při výslechu stalo. Notář tedy zůstává pomocníkem soudce provádějícího výslech, který je samostatně jakýmsi vnějším pozorovatelem výslechu. Není a nemůže však být jeho úkolem

znát všechny dosud známé okolnosti případu a s ohledem na ně vést směr odpovědí vyslychané osoby, byť i jen prostřednictvím vlastního záznamu těchto odpovědí. V takovém případě totiž může docházet a zpravidla také dochází ke zbytečným nedorozuměním či nejasnostem zaznamenaných odpovědí vyslychané osoby. I tím se však do jisté míry může ztěžovat úsilí o nalezení pravdy, pokud jde o shromáždění důkazů potřebných pro konečné rozhodnutí.

Poznámky

¹ AAS 36 (1944) 281-290.

² srov. kán. 208 CIC aj.

³ Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 887.

⁴ Drápal, L., Bureš, J. a kol. op. cit. s. 911.

⁵ srov. kán. 1744 CIC/1917.

⁶ Lüdicke, K.: „Dignitas connubii“ Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche. Text und Kommentar. Essen: Ludgegus Verlag, 2005. 167/5-7.

⁷ Význam této fáze lze ilustrovat na tom, že v mediálně známém rozhodnutí o zastavení trestního stíhání Jiřího Čunka (završeném usnesením státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. zn. 3 NZT 10/2007) bylo policejnímu orgánu mimo jiné vytýkáno, že tuto fázi u výslechu klíčové svědkyně Marcely Urbanové zcela pominul, a tím výpověď znehodnotil.

⁸ Srov. kán. 1968 ° 1 CIC/1917.

⁹ Lüdicke, K. op. cit. 164/1.

¹⁰ Lüdicke, K.: op. cit. 169/2.

¹¹ Drápal, L., Bureš, J. a kol.: op. cit. s. 888.

¹² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 379.

¹³ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Linde Praha, 2008. s. 263.

¹⁴ v civilním řízení jde podle § 40 odst. 1 o. s. ř. pohřichu většinou jde o teoretickou přednost, avšak v trestním řízení před soudem je § 55b odst. 1 trestního řádu využíván prakticky od počátku jeho účinnosti.